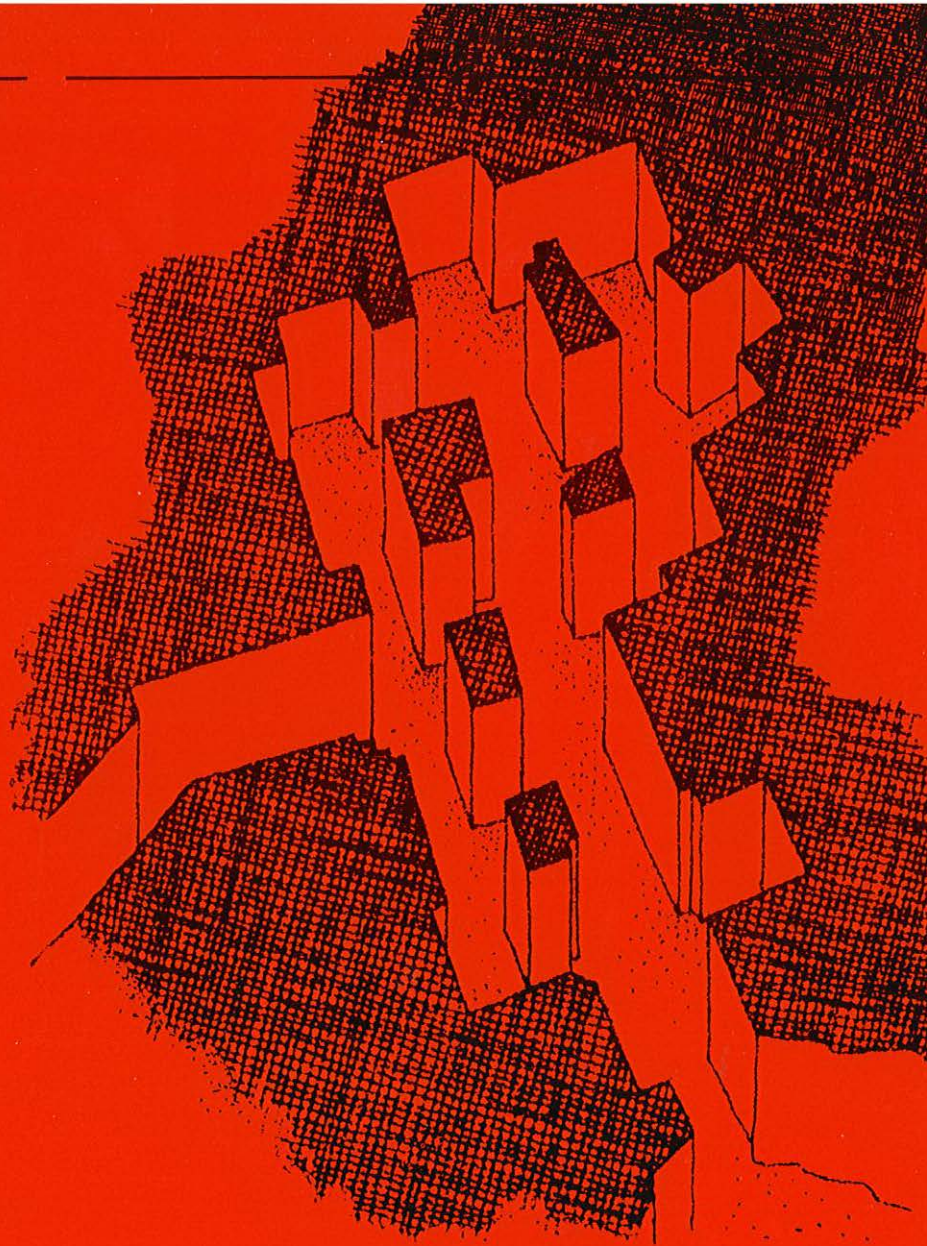

Nr. 7 Juni 1985

S.O.K Mededelingen

Nr. 7 Juni 1985

S.O.K Mededelingen

Een uitgave van de
Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven

Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

SOK.vleermuistellingen 1984-1985. E. de Groot	3
Zij blijven zwijgen in alle talen. F.S. van Westreenen	6
Mijnbouwkundige voorzieningen in de Collasberg te Zichen. P. Olefs en F. Vossen	10
Blokbreken in Kanne; een beschrijving van enkele technieken. T. Breuls	13
Geschiedenis en dat wat geschied is. F.S. van Westreenen	19
Steenwinning te Les Baux. E. de Groot	21
Hoebensbergske 2, poppetje gezien, kastje dicht. A. Terlingen	25
De Nieuwe Groeve. F.S. van Westreenen	29

SOK - vleermuistellingen 1984/1985

Door E. de Groot

Ook dit winterseizoen vond de traditionele midwintertelling van de in de groeven overwinterende vleermuizen plaats. Een groot aandeel hierin had de SOK.

In vergelijking met vorig jaar zijn er enkele veranderingen:

- afgevallen zijn:

Slangenberggroeve (dichtgemetseld)

Catacomben (overgenomen door Utrecht)

Groeve de Heide (idem)

Caestertgroeve (overgenomen door Brussel)

Ternaaien-Beneden (idem)

Kloostergroeve (dichtgemetseld)

- bijgekomen zijn:

Onder Lichtenberg (J. Cobben), wordt geteld bij restant Slavante

Voorberg + deel Fallenberg (Jezuïeten-berg) (W. v.d. Coelen)

Wilhelminagroeve + Groeve onder de Kabelbaan (W. v.d. Coelen)

Winkelberg (W. v.d. Coelen)

- gewisseld van tellingleider is de Gemeentegroeve (was: J. Dieren, is nu Van Netten/Verdonk)

De resultaten in het kort

Door het wegvallen van de twee grote gangenstelsels te Caestert, is het totaal aantal aangetroffen dieren (1616) natuurlijk veel minder dan vorig jaar (3294). Deze gangenstelsels worden nu door onze Waalse collega's geïnventariseerd. Tezijnertijd zullen wij de gegevens van hen ontvangen. Vergelijking met onze gegevens zal echter moeilijk zijn, daar zij een geheel andere methode van werken hebben.

Wat de soortenrijkdom betreft, blijkt de Kasteelgroeve te Neercanne wederom zeer belangrijk: acht soorten!

Hoefijzerneuzen werden dit jaar in geen enkele groeve meer aangetroffen.

Bekijken we de totalen van die groeven die zowel in 1983/1984 als in 1984/1985 geïnventariseerd zijn, dit wil zeggen de hier

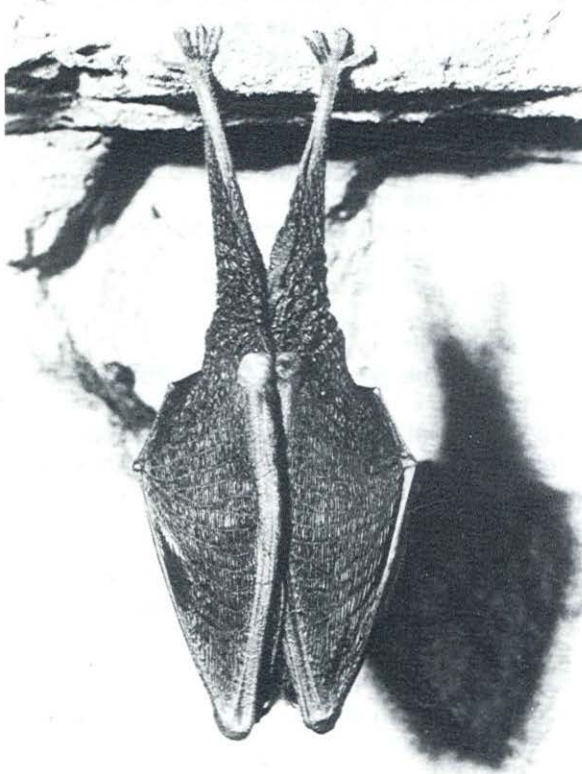
gepubliceerde lijst minus de nummers 13, 28, 97, 146, 146b en 32, dan blijkt het volgende:

- elf groeven gingen achteruit; negen groeven vooruit
- totalen per jaar van resp. 1569 en 1388

Een verschil van -181, ofwel -11,5% van het resultaat van vorig jaar. Ook andere telgroepen spraken over een dergelijke achteruitgang. Toekomstige tellingen zullen ons laten zien of dit alarmerend is of dat het een "incident" is, bijv. tengevolge van een afwijkend weertype.

*Dit jaar niet meer aangetroffen:
De kleine Hoefijzer-
neus (Rhinolopus
hipposideros
Bechst.*

Foto:
J. van Eyk

- d = Myotis daubentonii (watervleermuis)
- m/b = Myotis mystacinus/brandtii (snorvleermuis)
- da = Myotis dasycneme (meervleermuis)
- my = Myotis myotis (vale vleermuis)
- em = Myotis emarginatus (ingekorven vleermuis)
- n = Myotis nattereri (franjestaaftvleermuis)
- Pl = Plecotus species (grootoorvleermuizen)
- Pip = Pipistrellus species (dwergvleermuizen)
- i = indeterminabel (niet op naam te brengen)
- tot = Totaal per groeve

Nr.	Groeve	d	m/b	da	my	em	n	Pl	Pip	i	tot
35	Koeleboschgroeve	153	101	26	-	8	1	4	-	14	307
43	Roothergroeve	58	5	6	-	-	-	2	-	20	91
91	Leraarsgroeve	22	5	1	-	2	-	-	-	6	36
88	Mussenputgroeve	13	-	1	-	1	1	-	-	-	16
92	Ravengroeve	15	1	8	-	3	1	1	-	7	36
89	Bronsdaelgroeve	13	13	-	-	-	-	-	-	3	29
42a	Mettenberggroeve V	3	1	-	-	-	-	2	-	5	11
1	Noordelijk Gangenstelsel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
8	Zonnebergstelsel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	194
13	Restant Slavante (+ "L")	-	-	-	-	-	-	-	-	-	131
96	Apostelgroeve	8	3	-	-	-	-	3	-	4	18
30a	Kasteelgroeve Nc.	46	8	4	2	3	1	1	10	16	91
26	Groeve De Scharck	52	10	-	-	1	-	2	5	16	86
33	Cluysberggroeve	17	4	4	-	-	-	-	4	7	36
68	Gemeentegroeve	19	1	4	-	2	-	1	-	1	28
143	Flessenberggroeve	10	16	-	-	4	-	1	-	1	32
84a	Amorgroeve	6	2	-	-	-	-	-	-	-	8
36+	Gasthuisdelgroeven	5	3	-	-	-	-	-	-	1	9
83	Barakkengroeve	130	46	7	13	2	-	2	-	10	210
49+	Riessenberggroeven	15	31	3	-	5	-	3	-	11	68
112	Groeve De Hel	23	20	4	5	2	-	2	-	2	58
28ged.	Voorberg	9	6	-	-	-	1	1	-	6	23
97ged.	Fallenberggroeve (Jez.)	2	-	1	-	-	-	-	-	-	3
146	Wilhelminagroeve	20	13	-	-	-	-	-	-	4	37
146b	Groeve onder de Kabelbaan	7	16	-	1	1	1	-	-	-	26
32	Winkelberggroeve	5	1	-	-	-	-	-	-	2	8

totaal

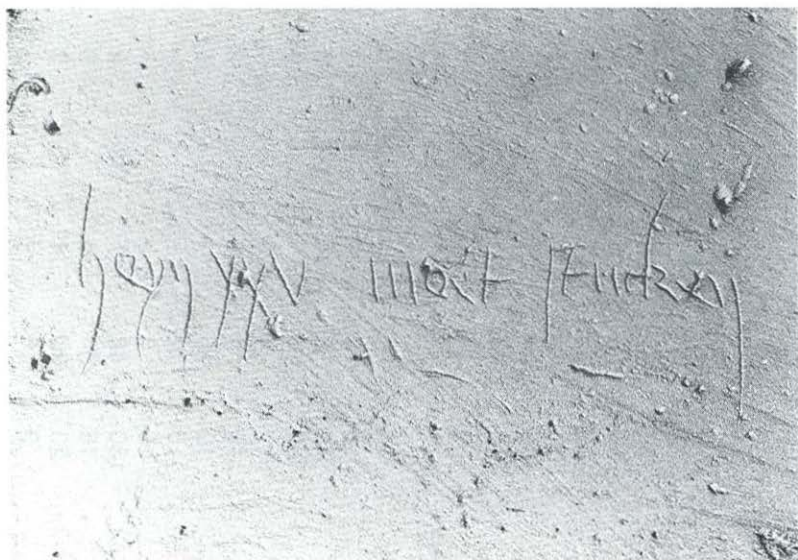
1616

Zij blijven zwijgen, in alle talen

F.S. van Westreenen

Achterin de Heerderberggroeve staat een inscriptie en een foto daarvan is snel gemaakt. "Geef wat strijklicht, iets hoger, houden zo!" Vastleggen en dan op weg naar een volgende inscriptie. Wat heb je nou aan zo'n foto? Daarover wil ik graag wat vertellen. Bekijk eerst het resultaat maar eens.

Foto:
A. Terlingen

De inscriptie luidt: "Heyn xxv moetstucken". Aangezien zij tamelijk hoog op de wand is ingekrast, mag worden aangenomen dat zij dateert uit de tijd dat de groeve op die plaats werd geëxploiteerd. "Heyn" diende "xxv moetstucken" te produceren. Of moest hij ze vervoeren? We zullen het waarschijnlijk nooit weten.

Het woord "moetsctucken" komt ook voor in de stadsrekening van Maastricht over het jaar 1399-1400. De "moetstucken" zijn "maetstucken", stenen op maat (KOREMAN, 1968).

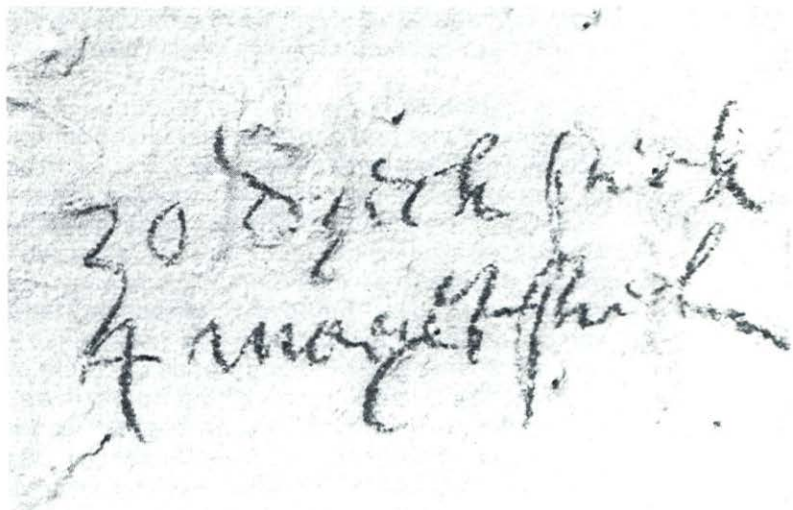
Ook wordt melding gemaakt van het beroep "berchouwer" (= berghouwer; exploiteerde men de kalksteen in de 14e eeuw met behulp van zaag en houweel?). Blijkens de genoemde rekening geschieden alle betalingen aan de vervoerders van

stenen en mergel, dus niet aan de bergwerkers zelf. Ruim vier eeuwen later blijkt dat blokbrekers in Heer wel rechtstreeks worden betaald (VAN WESTREENEN en COBBEN, 1984). De indirecte betalingen doen vermoeden dat de kalksteenexploitatie in de Middeleeuwen omvangrijker was dan in later tijden.

Terug naar de Heerderberggroeve en de inscriptie. Het oudste jaartal dat ik daar tot nu toe heb aangetroffen is 1650. Ernaast staat ingekrast "Gilis Vranck 1698". De groeve is echter ouder. Ze behoorde toe aan het Kapittel van Sint Servaas (VAN DE VENNE, 1957). Zo werd bijvoorbeeld op 26 januari 1590^{*)} door het Kapittel toestemming verleend aan Theodoor Dolman om 200 stenen uit de groeve te halen voor de restauratie van de kerk te Heer (ARCHIEF KAPITTEL ST. SERVAAS/RIJKSARCHIEF LIMBURG). Het verband tussen het Kapittel en de Heerderberg alsmede andere onderaardse kalksteengroeven, ben ik nog aan het uitzoeken.

Laten we nog eens een foto bekijken. De tweede opname is gemaakt in de Sint Pietersberg (nabij de zogenaamde Zwarte Berg). De afbeelding toont een (rood) opschrift dat luidt: "30 dieckstuck(en)" en daaronder "4 moettstucken"***). Direkt valt op dat hierbij gebruik is gemaakt van een ander schrifttype.

Foto:
J.M.M. Cobben

De "dieckstucken" zijn "dickstucken", stenen van een groot formaat (MORREAU, 1979). Dergelijke stenen werden gebruikt bij de bouw van fortificaties te Maastricht. De toenmalige rentmeester van de Brabantse domeinen in deze stad, Gillis Ruyschen, vermeldt in een rekening van 13 augustus 1597 dat maar liefst 10.300 "dickstucken" door Jan Maes en Jan Dardelincx werden

geleverd voor het herstel van de stadsmuur (ARCHIEF REKENKAMER). Dergelijke grote stenen zijn overigens nog steeds te aanschouwen in de toegemetselde bogen van de oude muur langs de Nieuwenhofstraat te Maastricht (MORREAU, 1979). De gelijktijdige vermelding van "dickstucken" en "moetstucken" leidt tot twijfel over de opvatting dat men aanvankelijk stenen heeft uitgezaagd van veel grotere afmetingen dan men later gewoon was te winnen (ANONYMUS, 1966). Trouwens, wat is aanvankelijk en wat is later?

Zoals gezegd vertonen de foto's een verschillend schrifttype. De eerste foto, de inscriptie in de Heerderberg, laat een lettervorm zien die behoort tot het Gotische schrift. Dit schrift werd in het dagelijks gebruik toegepast van de 13e tot en met de 15e eeuw. Daarna kwam er een overgang en in de 17e eeuw ontwikkelde in het dagelijks gebruik het zogenaamde Humanistenschrift. De tweede foto, het opschrift in de St. Pietersberg, behoort tot dit laatste type (VAN DER GOUW, 1978; LEVERLAND, 1980). Een exacte paleografische datering blijft altijd onmogelijk: wie schreef het en waarvoor, waarop en waarmee werd het geschreven? De inscriptie in de Heerderberg kan rond 1500 of daarvoor geschreven zijn. Het opschrift in de St. Pietersberg is vermoedelijk geschreven in de loop van de 16e eeuw of daarna. De vraag: waar eindigt dat "daarna", kan enigszins worden beantwoord door het taalgebruik te beschouwen.

Het is misschien opgevallen dat ik tot nu toe het woord "blok(ken)" niet heb gebruikt, met uitzondering door het noemen van de 19e eeuwse "blok"-brekers in Heer. Voor zover ik weet gebruikte men in de Middeleeuwen het woord "blok(ken)" ook niet, althans niet in de zin van bewerkte kalksteen. Men sprak over "stuck(en)" of "steyn(en)". Ik heb de indruk dat pas in de (tweede helft) 16e eeuw voor het eerst gesproken werd over "blok(ken)". Misschien was dit een gevolg van de indringende doch niet al te vriendelijke kennismaking met het Spaanse bewind gedurende de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). In ieder geval valt het op dat in de resolutieprotocollen van het Sint Servaas Kapittel, waarin regelmatig melding werd gemaakt van steenleveranties uit bepaalde groeven, de omschrijving van de geleverde producten gedurende de genoemde tijd ook begon te veranderen. Aanvankelijk vermeldde men alleen "lapides ex monte de ..." (stenen uit de berg van ...), maar in de tweede helft van de 16e eeuw kregen de in het Latijn gestelde verslagen vrij plotseling opmerkelijke toevoegingen. Let maar eens op de volgende voorbeelden: "lapides ex monte de ... (dicto blocken)", "lapides dictos blockos ex monte de ...", "lapides (bloccos) ex ...", "bloccos ex monte de ..." en "blocken ex monte de ...". In de eerste drie passages wordt nog uitgelegd dat stenen hetzelfde zijn als

blokken. De laatste twee passages vermelden zelfs alleen nog maar blokken. Heel opmerkelijk is een notitie uit 1592 waarin ook het formaat van de stenen ter sprake komt. Men leverde "magna lapidum" of zoals het tegelijkertijd werd genoemd "lapidum (block, vulgo dick)".

Al met al ontstaat het vermoeden dat medio 1600 een verandering gaande was in de terminologie. Of dit een al te gewaagde veronderstelling is zal moeten blijken uit de notities in groeven en de geschriften van archieven. Daarom ook het verzoek om eens extra aandacht te besteden aan vermeldingen van "steynen", "stucken" en "blocken". Natuurlijk dient wel bedacht te worden dat taalveranderingen meestal geleidelijk plaatsvinden. In een overgangperiode zullen verschillende bewoordingen veelal tegelijkertijd voorkomen.

Ik hoop in ieder geval dat ik duidelijk heb kunnen maken wat je met foto's kunt doen. Maar foto's blijven zwijgen, in alle talen. De "blok"-brekers ook.

*) J.M. van de Venne vermeldt in zijn boek "Geschiedenis van Heer" (1957) abusievelijk de datum 26 juni 1590 en de naam Dolmans.

**) Ondanks de afgraving van het gangenstelsel is het originele opschrift behouden. Het is uitgezaagd door en in bezit van J.M.M. Cobben.

Bronvermelding

Anonymus, 1966. Nota betreffende de betekenis van het Zonnebergstelsel in de St. Pietersberg. Provinciale Waterstaat Limburg.

Archief Kapittel St. Servaas, Resolutieprotocollen 1570-1590 en 1591-1608. Rijksarchief Limburg.

Archief Rekenkamer, reg.nr. 26454. Algemeen Rijksarchief Brussel.

Gouw, J.L. van der, 1978. Oud schrift in Nederland. Alphen aan de Rijn.

Koreman, J., 1968. De stadsrekening van Maastricht over het jaar 1399-1400. Assen.

Leverland, B.N., 1980. Zo schreven onze voorouders. Den Haag.

Morreau, L.J., 1979. Bolwerk der Nederlanden. Assen.

Venne, J.M. van de, 1957. Geschiedenis van Heer. Heer-Maastricht.

Westreenen, F.S. van, en Cobben, J.M.M., 1984. De conditie van de blokbrekers te Heer. Natuurhistorisch Genootschap, SOK Mededelingen nr. 4 Maastricht.

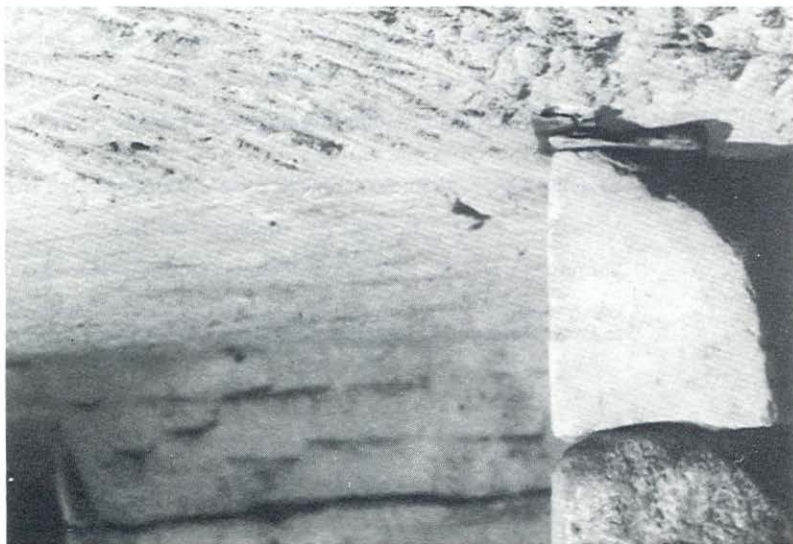
Mijnbouwkundige voorzieningen in de Collasberg te Zichen

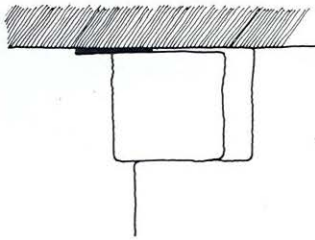
Door P. Olefs en F. Vossen

In de Collasberg te Zichen Zussen Bolder vinden we enige voorzieningen, die de blokkbrekers in de jaren na 1700 hebben getroffen met het oog op de veiligheid en de versteviging van de groeve.

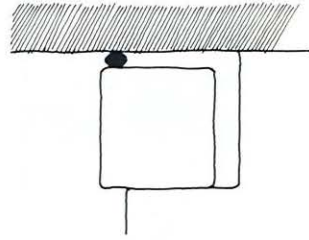
In de buurt van een breuk in het gesteente is het nodig de stabiliteit van de gewelven nauwkeurig in de gaten te houden. Hiervoor paste men volgend systeem toe: in een nis, net onder het plafond, plaatste men een mergelblok. De ruimte tussen blok en plafond vulde men op met stukken leisteen van enige millimeters dikte. Wanneer de verticale druk het plafond deed zakken - "de berg werkt" - brak het vrijliggend stuk leisteen af. (figuur 1) Als variant op deze methode werd de holte tussen het blok en het plafond opgevuld met een kiezelsteen. Deze kiezelsteen moest vrij kunnen bewegen. Indien hij vast kwam te liggen, duidde dit op een verhoogde druk. (figuur 2) Deze technieken werden zowel afzonderlijk als in combinatie gebruikt. Er werden zelfs een enkele maal aardewerkscherven toegevoegd.

Leisteen op mergelblok.

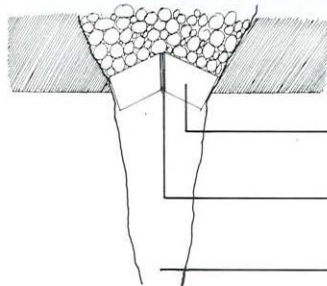

Figuur 1

Figuur 2

De ontginning van de groeve werd ongetwijfeld bemoeilijkt door de talrijke aanwezige aardpijpen. Werd een aardpijp aangesneden, dan construeerde men in de opening een boog van mergelblokken. Deze blokken werden los tegen elkaar geplaatst. Bij een kleine aardpijp kon men ermee volstaan twee schuin gezaagde blokken in de opening te plaatsen. (figuur 3)

Figuur 3

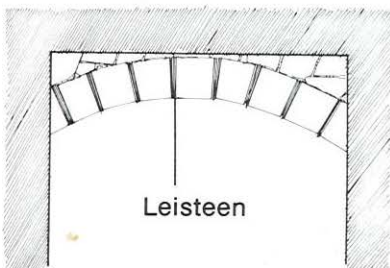
Mergelblokken

Leisteen

Aansnijding aardpijp

Bij een grotere pijp was dit niet voldoende en moest men een volledige boog bouwen. Zo is er bijvoorbeeld een spitsboog van meer dan vijf meter lengte, en vindt men elders een dubbele boog van anderhalve meter breed. (figuur 4) Het is opmerkelijk dat men tussen de blokken die de boog vormen telkens een stukje leisteen plaatste.

Op andere plaatsen vindt men eveneens uit dezelfde periode, verschillende versterkingsmuren, gebouwd uit mergelblokken, om aardpijpen tegen te houden of om plafonds te stutten. Hier werd wel specie gebruikt.

figuur 4

Leisteen

*Dubbele rondboog,
1,5m breed. Losse
mergelblokken met
leisteel.
Inscriptie: Wedewe
Peter Jentis 1743*

Al deze mijnbouwkundige voorzieningen dateren uit dezelfde periode: de eerste helft van de achttiende eeuw. Meestal vindt men een jaartal terug tussen 1700 en 1725, soms een huiskerk, initialen of zelfs een volledige naam. Tot op heden bestaan en functioneren deze voorzieningen nog steeds. Een bewijs dat de achttiende-eeuwse blokkbrekers met eenvoud en vernuft veel konden realiseren.

Deze groeve is normaal niet toegankelijk. Daarom speciale dank aan de beheerder die ons de mogelijkheid gaf dit verslag te maken.

Blokbreken in Kanne; een beschrijving van enkele technieken

Door T. Breuls

Inleiding

Bij het onderzoek naar de ouderdom, het gebruik of de geologie van een onderaardse kalksteengroeve speelt de manier van steenwinning vaak een sleutelrol. Afhankelijk van het tijdstip van ontginning, aard van de steen, het gebruik ervan, de vraag ernaar en, zeker niet op de laatste plaats, de vakkennis van de blokbreker, zijn er verschillende methodes toegepast om het "gele goud" te winnen.

Als men zich gaat verdiepen in de diverse technieken van het blokbreken, krijgt men al vlug het gevoel bedolven te raken onder een stortvloed van details. Zoveel soorten ontginningen en evenzoveel of meer feiten die de moeite waard lijken te vertellen, versterken de angst belangrijke gegevens te vergeten. Want niet alleen de techniek, maar ook het gereedschap, vervoer, gebruik, sociale omstandigheden, prijzen, maten, veiligheid, enz. strijden met elkaar om een plaats in het verhaal. Toen ik enkele jaren geleden begon met het bestuderen van de verschillende manieren van blokbreken en zo een overzicht trachtte te krijgen over de techniek en de gevolgen ervan, onderging ik ook al snel het lot om moedeloos in de vele details te verzanden. Het middel om daaruit te komen lijkt heel eenvoudig: men neemt pen en papier en begint.

Naamgeving

Alhoewel de kwaliteit van de mergel uit Kanne ver achterblijft bij die van Zichen en Sibbe is de naam Kanne niet weg te denken uit de geschiedenis van het blokbreken. Kannermaat en Kannerblok (desgewenst Cannermaat en Cannerblok) zijn termen die gebruikt worden in het hele ontginningsgebied van mergel. Ook het woord Kannermethode wordt veel gebruikt. Dit laatste leidt echter vaak tot spraakverwarring, omdat hiermee in feite twee verschillende methodes worden aangeduid: de "reuzetrap" en het zagen van blokken in plaats van stoelen. Bij de bestudering van een bepaalde methode komt al gauw aan het licht dat, hoewel het principe van werken gelijk blijft, het handwerk van de vaklieden onderling sterk kan verschillen. En dat verschil staat vaak "te lezen" op de verlaten werkfronten. Ik ben er daarom nogal huiverig voor om een vorm van blokbreken een naam toe te kennen als bijvoorbeeld Sibber-, Valkenburger- of

Kannermethode. Ik denk dat de naamgeving per groeve of zelfs per werkfront toegepast moet worden, waarbij de in de inleiding genoemde factoren als tijdperk, doel, gebruik een rol spelen. De manier van breken, waarbij voornamelijk (Kanner) blokken in plaats van stouwen uit de wand werden gezaagd, en die hieronder wordt beschreven noem ik de "Kannermethode Nulens". Deze blokbreker uit Kanne werkte sinds zijn prille jeugd "in de berg" en leerde het vak van zijn vader, die het van zijn vader.... enz. Het was de Heer Nulens die mij geduldig deze methode heeft uitgelegd tot in de kleinste details.

Kannermethode Nulens

Tekening 1

Met de *zwoere handboom* (een steekbeitel van 4 t/m 7 kg !) werd langs het plafond, in de rechterbovenkant van het werkfront, over een breedte van 85 cm en een diepte van 50 cm de *spienvaor* uitgestoken. Deze was 10 tot 13 cm hoog. Het uitstoten van de spienvaor werd ook wel het *koetste* (het kwaadste) genoemd, omdat dit werk vrij zwaar was. De totale gangbreedte bedroeg ongeveer 4 meter, omdat er 20 blokken van 20 cm breed gezaagd werden.

Tekening 2

Met de *kitsjmel* (de smalle "opzetzaag") werden, gelijk verdeeld over de hele breedte, drie *vaoren* opgezaagd tot een diepte van 25 cm. Door het verloop van de kitsjmel ontstond een schuin naar achter oplopende zaagsnede.

Tekening 3

Met een hamer werd een kiel geslagen aan de voet van het linkerblok. Dit blok brak dan schuin - langs de oplopende zaagsnede - af. Het achterblijvende halve blok werd met de handbaum bijgewerkt tot een vierkant gat: een half *spiengaat*.

Tekening 4

Dan volgde het *pötsje opmaken*. Dit is het met zaag en beitel vrijmaken langs de *rechtvaor*. Het zagen was al gebeurd (zie tekening 2.) De overblijvende driehoek wegsteken met de beitel of handbaum werd het *Heukske steken* genoemd. Daarna werd de

15

voet van het blok met de kitsjmel ingezaagd en tenslotte met de handbaum van zijn *leger* én de achterkant gebroken. Als dit zonder breuk geschiedde, konden er twee blokken met Kannermaat uit worden gezaagd.

Tekening 5

Daarna kroop de blokbreker zover als mogelijk in het nauwe spienloek of -gaat van 80 cm breed, 50 cm diep en 30 à 35 cm hoog om moeizaam met de *kleine handbaum* de achterkant af te diepen tot 30 cm. (aangegeven maten tot enkele centimeters nauwkeurig.)

Tekening 6

Met de *grote zaeg of blokzaeg* werden, gelijk verdeeld over de breedte, 5 zaagsneden gemaakt, voor het verkrijgen van 4 blokken.

Tekening 7

Met de *klein kitsjmel* werd de aanzet voor de beitel gemaakt. Met een *stoetiezer* of een beitel brak men dan het eerste blok los van het leger. Meestal was dit het tweede blok van links.

Tekening 8

De resterende drie blokken zaagde men met de klein kitsjmel (ook wel *opzaegske* genoemd) aan de voet in om daarna eveneens van het leger los te worden gebroken.

Tekening 9

Men werkte zo in totaal 4 of 5 fasen naar beneden. Bij een *good werk* (hiermee wordt goede bruikbare steen bedoeld) zaagde men in één keer naar beneden (zie tekening 6) of werden de onderste twee of drie fasen in één keer achter afgestoken. Het principe blijft uiteraard hetzelfde.

In vier fasen werken leverde dat $4 \times 4 = 16$ blokken. Het grote blok waar deze 16 blokken uitgezaagd werden heette de *spienknep*.

Met de 2 blokken uit het spiengaat (zie tekening 4) werden dus in de eerste aanzet 18 blokken gewonnen. Bij 5 fasen waren dat 22 blokken.

Tekening 10

Vanaf het grote spiengaat werd met de handbaum langs het plafond de bovenkant van de ernaast staande *koppelmaat*

weggestoken over een breedte van ongeveer 48 cm. Met een koppelmaat of *koppel* bedoelde men de twee stoelen, die in een later stadium werden gezaagd.

Er waren ook blokbrekers die niet per koppelmaat, maar per *maat* werkte, afhankelijk van hun lichaamslengte en -kracht. Het systeem blijft echter hetzelfde.

Tekening 11

Langs de achterkant van de (koppel)maat werden met de klein kitsjmel twee zaagsneden op een onderlinge afstand van 10 cm gemaakt. De tussenliggende mergel werd dan verder met de handbaam weggestoten: zo ontstond de *achtervaor*.

Deze achtervaor werd minimaal vrijgemaakt tot een hoogte van twee blokken: dus twee maal 25 plus afval = ongeveer 53 cm. Soms werd de achtervaor ook in één stuk tot het vloerniveau afgestoken.

Tekening 12

Vanaf de bovenkant tot ongeveer 1/4 van de totale hoogte werd de linkerkant van de koppelmaat ingezaagd. (We gaan er verder van uit dat per koppelmaat werd gewerkt).

Tekening 13

De voet van het blok werd opgezaagd en *opgebroken* met het stootijzer of de beitel.

Tekening 14

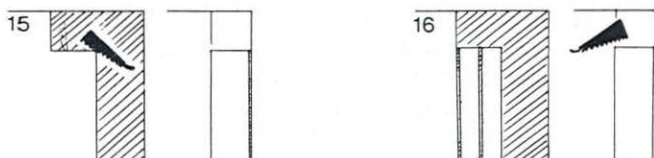
Het zo vrijgemaakte blok met een gewicht van ongeveer 65 kg werd met de hand! afgenomen en op een mergelbed gelegd om in vier blokken Kannermaat te worden gezaagd: 42 cm lang, 25 cm hoog en 20 cm breed.

Tekening 15

Indien dit niet in een eerder stadium was gebeurd (zie tekening 11) geschiedde het achtervaoren van de koppelmaat tot het vloeropervlak.

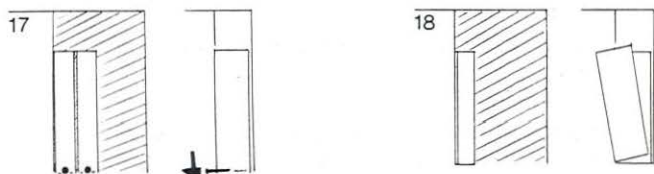
17

Tekening 16 Dan zaagde men met de grote zaag de maot (de halve koppelmaat): er werd per maat gezaagd en per koppel gestoken.

Tekening 17 De voet werd opgezaagd en tenslotte werd de maot met een stootijzer als kiel gebroken.

Tekening 18 Met handkracht! liet men de maot tegen de borst van de blokzager kantelen en werd dan voorzichtig op een mergelbed gelegd: de "platte" kant rustte op het bed en de "hoge" kant stond naar boven.
Men zaagde dan 4 of 5 blokken uit de maot. (zie tekening 9).

Tekening 19 De andere maot werd eveneens aan de voet gebroken, gekanteld en in blokken gezaagd.

Tekening 20 Vanuit het zo ontstane gat werd een nieuwe vaor aangezet voor de volgende koppelmaat.

Wat maakt deze techniek zo bijzonder, dat zij een beschrijving waard is?

Er is in feite niet zo'n groot verschil met andere werkwijzen: het principe van het blokbreken blijft hetzelfde. Door een zogenaamde inbraak in een blinde muur te maken, het schap of spingat, kan men de achterkant van de stoelen of maoten wegzagen.

Het meest opvallende is echter niet de techniek zelf, maar het resultaat ervan: het achtergebleven werkfront. Op de achterwand treft men niet het meest voorkomende patroon van

"robuuste" stoelen met de "normale" afmetingen van rond de 60 cm aan, maar een smal vertikaal lijnenpatroon van slanke stoeltjes van 20 cm. Soms 20 of meer naast elkaar!

In enkele gevallen ziet men deze techniek gebruikt, samen met de trapsgewijze ontginning. In baan 12 van de Driesberg te Kanne zijn zodoende hoge gangen van 10 à 12 meter hoog ontstaan die zelfs trapeziumvormig zijn. Bovenaan heeft men over een breedte van 20 stoelen gewerkt en beneden over een breedte van 34 stoelen. Over het feit, of hierbij van roofofbouw sprake is, ver-

schillen de meningen. Volgens sommige blokkbrekers werd hiermee de gewelfvorm benaderd! Enerzijds maakt alles een zeer stabiele indruk, mede door de aard van het gesteente en de gelijkmatigheid (vakmanschap) waarmee het gebeurd is, anderzijds kan men vraagtekens zetten bij de ruimte die overspannen wordt.

Zoals reeds vermeld zijn er in feite niet zo'n grote verschillen. De nadruk bij deze methode ligt meer op de winning van blokken in Kannermaat. In Kanne werd bijna in deze maten "gedacht". De steen leende zich bij uitstek voor het maken van kelders en funderingen. Dus het nut van brede stoelen of grote blokken lag niet voor de hand. Toch zijn er uiteraard weer talrijke variaties op deze methode. Het is en blijft handwerk! Gesprekken met blokkbrekers, zoals de heer Nicolaes, tonen dat overduidelijk aan. Vandaar mijn huiver om een methode aan een plaatsnaam te koppelen.

In een volgende aflevering zal ik terugkomen op deze verschillen, alsmede de techniek van het trapsgewijs ontginnen, het z.g. afdrijven, zoals me dat door de heer Nicolaes werd verteld.

F.S. van Westreenen

Historisch onderzoek met betrekking tot onderaardse kalksteen groeven wordt door ons allemaal verricht. Zodra we een groeve betreden, proberen we dat wat we zien ook te verklaren. Dit verklaren is in feite niets anders dan het vergelijken met, en het aanvullen van dat wat we eerder hebben gezien of vernomen. Het is dan ook van belang om alles wat reeds eerder is gezien en beschreven goed te bestuderen.

Dat wat geschied is, ligt vast. We kunnen het niet meer veranderen. Soms is het direkt, vaak wordt het later, of bij gebrek aan belangstelling nooit beschreven. Als we hetgeen heeft plaatsgevonden gaan reconstrueren dienen zoveel mogelijk feiten beschikbaar te zijn. Het is te vergelijken met een legpuzzel: hoe meer stukjes, des te meer informatie zal het uiteindelijke beeld kunnen opleveren. Helaas betekenen veel stukjes wel dat de puzzel moeilijker wordt. We komen nog meer in de problemen als talloze stukjes blijken te ontbreken. Zo is het ook gesteld met de geschiedenis van de onderaardse kalksteen-groeven.

Soms lukt het enkele brokjes van de geschiedenis te bemachtigen. Maar wat kunnen we ermee doen? Het antwoord is misschien teleurstellend: heel weinig! Dit kan als een ontmoediging worden opgevat, vooral voor degenen die de beperkingen ervan niet zien. Toch vind ik het hier als waarschuwing op zijn plaats. We moeten ervoor waken dat een fragmentarisch inzicht wordt verheven tot de geschiedschrijving van onze groeven. Het in dit verband accepteren van andere opvattingen leidt geenszins tot een ontrafeling van de geschiedenis.

Juist omdat er nog maar betrekkelijk weinig bekend is, kunnen we dat wat we zien nauwelijks verklaren, al het "speciale onderzoek" ten spijt. De behoefte aan een goede documentatie van onze bevindingen wordt hierdoor des te belangrijker. Vergelijk het maar weer met de legpuzzel. Als de puzzel bijna compleet is, zullen de enkele ontbrekende stukjes het uiteindelijke beeld nauwelijks doen veranderen. Maar wanneer we slechts enkele stukjes bezitten moeten we ieder stukje goed bekijken alvorens een correcte aansluiting te krijgen om zodoende een uiteindelijk beeld te kunnen opbouwen. In de beginfase van het

schrijven over het onderaardse verleden is een nauwkeurige documentatie onontbeerlijk. Bij gebrek hieraan lopen we het risico op een dwaalspoor te komen en historisch onderzoek te gaan verrichten met het karakter van een self-fulfilling prophecy.

Aldus kunnen historische bronnen al of niet veel informatie bevatten, ze kunnen ontbreken en ze kunnen onvolledig zijn. Nog lastiger gaat het worden als de historische bronnen moeten gaan voorzien met het etiket onbetrouwbaar. We worden dan geconfronteerd met een situatie die te vergelijken is met twee door elkaar gegooide puzzels. Aanvankelijk valt zoiets moeilijk te ontdekken. Maar naarmate de bewerkster c.q. de geschiedschrijver over meer kennis van zaken beschikt, zal des te eerder een scheiding tussen wel en niet betrouwbaar plaatsvinden, en zal dit in zijn verslag tot uiting komen. Helaas geeft dit soms aanleiding tot felle discussie achteraf. Mijns inziens behoren dergelijke discussies tijdens een onderzoek te worden gevoerd. Het bijtijds uitwisselen van kennis, bijvoorbeeld via de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven, zal het historisch onderzoek ten goede komen. Kennis van de geologie, de (middeleeuwse) archeologie, de regionale (cultuur) historie, de paleografie, etc., is naast het vertrouwd zijn met het te bestuderen object (een groeve), van essentieel belang.

Mijn theoretische beschouwingen zijn zeker niet bedoeld om u van het schrijven af te helpen. Integendeel, ik hoop dat er juist méér over de historie van de groeven wordt geschreven. Wel lijkt het me zinvol de voornoemde beperkingen in acht te nemen. Nogmaals, maar nu met andere woorden:

- a. Schrijf zo concreet mogelijk. Een "simpel verhaal" over aangetroffen feiten zegt vaak meer dan ...
Dit hoeft beslist niet ten koste te gaan van een aantrekkelijk en leesbaar verhaal.
- b. Bij de vermelding van "nieuwe" feiten hoort een goede documentatie (wat? waar? wanneer? gezien? gelezen?). Een duidelijke verwijzing naar historische bronnen/literatuur is onmisbaar (ondanks eventuele redactionele bezwaren). Zo'n verwijzing dient dan wel relevant en correct te zijn.
- c. Wees voorzichtig met interpretaties. Het is beter iets te veronderstellen dan een verhaal te camoufleren met niet nader omschreven onderzoek en beweringen. Conclusies mogen best ontbreken. Een zuiver waarnemingsverslag is vaak al interessant genoeg.

Tot slot. De samenstellers van de SOK Mededelingen waren enigszins bevreesd dat mijn bijdrage zou leiden tot zoiets als "schrijfangst". De geschiedenis en dat wat geschied is, geven naar mijn smaak hiervoor geen aanleiding. Het is aan de lezer om dit te bewijzen.

Steenwinning te Les Baux

Door E. de Grood

Tijdens een reis door de Provence (Zuid-Frankrijk), enige jaren geleden, tekende ik enkele bijzonderheden op betreffende de winning van kalksteenblokken. Interessant waren de overeenkomsten - maar ook enkele verschillen - met de steenwinning zoals wij die in Zuid-Limburg kennen.

Foto:
T. Breuls

Aan de oostzijde van de Rhône-delta ligt een kleine bergketen, rijk aan diverse delfstoffen. In 1821 ontdekte de natuurkundige Berthier op deze plaats het aluminiumerts, al zou het nog tot 1880 duren vóór men in staat was deze rijkdom te exploiteren.

Naar het boven op de berg gelegen en grotendeels uit de rots gehouwen dorpje Les Baux heeft men het erts Bauxiet genoemd. Een beroemde plaats dus! Veel minder bekend zijn de iets lager gelegen onderaardse kalksteengroeven, in de zogenaamde Val d' Enfer (Helledal?!). Even ter zijde van de weg naar Les Baux sta je dan ineens in een landschap dat evengoed de Verloren Vallei te Caestert had kunnen zijn. Hoge gangprofielen openen zich in de steile krijtwand, omzoomd door weelderig groen, dat de verlaten ervóór gelegen dagbouwgroeve enigszins camoufleert.

In vergelijking met Caestert zijn hoogte en breedte der gangen beduidend groter; een breedte van 10 meter en een hoogte van 20 meter zijn hier eerder regel dan uitzondering. De omvang van het stelsel is echter veel kleiner.

De wintechniek in de dagbouwgroeve verschilt niet van die welke ondergronds is toegepast. "Dag"- en "nachtbouw" gaan min of meer geleidelijk in elkaar over. Het gesteente lijkt veel op onze "mergel", maar is iets lichter van kleur en grover van korrel. Alle gewonnen steenblokken moeten hier *gezaagd* zijn en dat is iets dat men in de Franse kalksteengroeven maar weinig tegenkomt.

Foto:
E. de Grood

Bekijken we de wanden wat beter, dan is het duidelijk dat de eerste steenwinning bovenaan heeft plaatsgevonden. Dit oorspronkelijke niveau van de gangen vertoont veel gelijkenis met de situatie in onze St. Pietersberg. In dit hoogste niveau zijn de stoelen verticaal uitgezaagd, meten ongeveer 1 x 0,5 meter en vertonen een voorwaarts gerichte verkanting. Ook zijn hier en daar (niet overal) de beitelsporen van het "pötsjesjoete", in de vorm van de ons bekende driehoeken zichtbaar. Hieronder vinden we de zaagvlakken van horizontaal uitgezaagde stoelen, eveneens ongeveer 1 x 0,5 meter metend, en met een neerwaarts gerichte verkanting. Aan de bovenzijde der zaagvlakken ziet men regelmatig het bekende wigvormige putje, waar een kiel het blok heeft moeten wegdrücken.

Opschriften waren niet erg talrijk. Het oudst aangetroffen jaartal was 1879, hetgeen natuurlijk niet wil zeggen dat de groeve niet veel ouder zou kunnen zijn. Over de ouderdom van deze steengroeve (en dus deze wintechniek!) was geen zekerheid te verkrijgen. De conservator van het museum in Les Baux heb ik naar zijn mening gevraagd; hij dacht dat het 19e-eeuws was. Verder kon hij niets meedelen m.b.t. deze groeven, hetgeen natuurlijk wel tegenviel van een dergelijke funktionaris. Een informant die ik later te Nîmes ontmoette, en die beter op de hoogte bleek met deze materie, meende zeker te kunnen zeggen dat deze groeven niet ouder zijn dan $\pm$ 1400. Of ze zó oud waren kon hij echter niet bevestigen.

In de direkte omgeving van deze oude steengroeven trof ik een nog in bedrijf zijnde dagbouwexploitatie aan, waar de steenzager - Mr. Descouzis - graag bereid bleek één en ander te vertellen. Allereerst moet gezegd dat deze ambachtsman hoogst verbaasd en vereerd was met zoveel belangstelling; dat was hem nog nooit overkomen. Over de geschiedenis van de oude gangen wist hij ook niets, maar zijn methode van steenwinning gold in deze streek als een meer geëvolueerde dan in de oude gangen was toegepast. In dagbouw, maar ook in onderaardse groeven ná het eerste niveau, kan men tijd en energie sparen door het "pötsjesjoete" te omzeilen. Hiertoe wordt op het punt waar vier stoelen elkaar raken van bovenaf een gat geboord met een middellijn van ongeveer vijf centimeter. De steenzager hoeft vervolgens niets anders te doen dan twee zaagsneden te maken (in het geval dat het blok reeds aan twee zijden vrij is), die beide uitkomen in het boorgat. Tot aan de bodem heeft de zaagsnede "lucht". Hierdoor is het "pötsjesjoete", dus het beitelen en dus het maken van een "voar" met twee zaagsneden, overbodig. Het boren van het gat

gebeurde vroeger d.m.v. handkracht, tegenwoordig d.m.v. een mechanische aandrijving.

De stoelen werden en worden tot standaardmaten verzaagd met behulp van een zeer lange smalle steenzaag. Aan de voorzijde van deze zaag bevinden zich enkele gaten, waaraan gewichten gehaakt worden om de zaag in de steen te trekken tijdens het zagen. Bij de Limburgse zagen wordt hetzelfde effect bereikt door de zaag een zekere hoogte te geven en daardoor een groter gewicht.

Foto:
E. de Grood

Al met al bleken mij hier in de Val d'Enfer twee opmerkelijke feiten:

1. Dat op circa 1000 km afstand van Zuid-Limburg op nagenoeg identieke wijze stenen zijn gewonnen terwijl de talrijke onderaardse kalksteengroeven in het tussenliggende gebied daar niet of nauwelijks van getuigen.
2. Dat deze methode hier verder is geëvolueerd dan bij ons. Met name het omslachtige "pötsjesjtoete" heeft plaats gemaakt voor het (relatief eenvoudige) maken van een verticaal boorgat. Overigens is Les Baux niet de enige plaats in de Provence waar geheel of gedeeltelijk ondergronds stenen gewonnen zijn. Andere lokaties zijn: Arles, Nîmes, Aix, Pont en Uzès.

Nabericht:

Tijdens een - latere - reis van T. Breuls bleek dat een gedeelte van de gangen bij Val d'Enfer intussen in gebruik zijn genomen door de toeristenindustrie. In een deel is een "Cathédrale d'Images" ingericht, alwaar een soort klank- en lichtspel wordt opgevoerd. In een ander deel kan men een wijnkelder bezoeken "d'un surréalisme étonnant". De wervende folder maakt voorts nog gewag van het vermoeden dat Dante's "Divina Comedia" op deze helse hollen geïnspireerd zou zijn.

Hoebensbergske 2, poppetje gezien, kastje dicht

Door A. Terlingen

In het kader van het werkgelegenheidsprogramma 84/85 heeft het Ministerie van Landbouw en Visserij gelden ter beschikking gesteld voor een groevenproject in het proefgebied Nationaal Landschap Mergelland. Dit project, dat wordt uitgevoerd door de Provincie en begeleid door Staatsbosbeheer, houdt onder meer in dat dichtgevallen of dichtgestorte kalksteengroeven opengemaakt worden. Zo zijn Hoebensbergske 1, Hoebensbergske 2, Lemmenkenskoel en de groeve van de Scheve Spar al opengemaakt.

Het openen van onderaardse kalksteengroeven heeft niet alleen landschappelijke en cultuurhistorische waarden, maar is ook uitermate belangrijk voor het vleermuizenbestand in Nederland. De opengemaakte groeven zullen dan ook gaan dienen als overwinteringsplaats voor vleermuizen. Om verstoring gedurende de winterslaapperiode te voorkomen, worden de groeven afgesloten door een hekwerk dat van vliegopeningen voorzien is.

Foto:
A. Terlingen

Op 31 december 1984 werd met behulp van een graafmachine gezocht naar de ingang van Hoebensbergske 2 (No. 160 Van

Wijngaarden). Deze groeve ligt ten noorden van de weg 't Rooth - Groot Welsden. Voordat met de graafwerkzaamheden werd begonnen, was in het glooiende weiland geen enkel herkenningspunt te vinden dat duidde op een groeve-ingang. Door aanwijzingen van dhr. J. van Wissen (70) uit Groot Welsden kon de plaats van de voormalige ingang worden vastgesteld.

Tot september 1944 is het Hoebensbergske 2 dicht geweest. Wanneer en door wie hij werd dichtgemaakt, is niet bekend. Wat we wel weten, namelijk van dhr. Van Wissen, is dat de groeve in de eerste week van september 1944 werd opengemaakt. Dit gebeurde door de heren De Lahay uit Sibbe en Schreurs en Van Wissen uit Groot Welsden. Ook toen moest er een oudere inwoner aan te pas komen om de plaats van de ingang, waarvan bijna niemand het bestaan wist, aan te wijzen.

De groeve moest gaan dienen als schuilkelder. Twee dagen deden de mannen erover om de ingang vrij te maken, er lag namelijk een enorme steen van 100x60x60 cm voor de ingang. In de groeve troffen ze een grote hoeveelheid op maat gezaagde blokken aan. Deze werden ter plaatse kapotgeslagen en gebruikt om de vloer op te hogen. Hierdoor ontstond meer ruimte en kon men de groeve, die erg laag lag, gemakkelijker betreden. Van de schuilkelder werd slechts één nacht gebruik gemaakt. Er bevonden zich hoofdzakelijk vrouwen en kinderen uit Groot Welsden. Dit kwam omdat bijna alle mannen door de bezetter tewerkgesteld waren. In totaal zaten er ongeveer 12 volwassenen en 15 kinderen. Doordat per toeval ontdekt werd dat de mannen van hun werk (het graven van loopgraven) gevluht waren en in het "Berglook" (Hoebensbergske 1) ondergedoken zaten, verhuisden de vrouwen en kinderen nog diezelfde nacht ook naar het "Berglook". Enkele dagen later kwam de bevrijding. Ongeveer veertien dagen na de bevrijding maakte dhr. Van Wissen zelf de groeve weer dicht omdat het te gevaarlijk was voor het vee dat in de erboven gelegen wei liep.

*De poging in 1959
Foto: RIN-archief*

Van september 1944 tot december 1984 zou de groeve dicht blijven. In 1959 werd door de studenten van de Amsterdamse Universiteit onder leiding van Prof. A. Punt en dr. A. van Wijngaarden een poging ondernomen om de groeve te openen. Deze mislukte. In 1975 werd een tweede poging ondernomen, nu door de Rijks Geologische Dienst. Ook toen werd de ingang niet teruggevonden.

Plattegrond van het
Hoebensbergske 2
Tekening T. Breuls

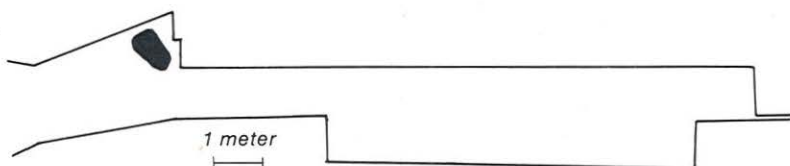

Foto:
A. Terlingen

Op 31 december 1984 werd het Hoebensbergske 2 dan eindelijk opengemaakt. Bij het betreden ervan bleek dat het om een zéér kleine groeve gaat: slechts één gang van 12 meter lang en 2 meter breed. De huidige hoogte is 1.80 meter. Het was duidelijk te zien dat de groeve met kapotgeslagen mergelblokken is opgevuld en dat het oorspronkelijke vloerniveau dus een stuk lager heeft gelegen. In een poging dit niveau te bereiken, kwamen we niet verder dan 1 meter, omdat onze schop te kort was.

In eerste instantie is de groeve over één werkfront ontgonnen, op gelijke breedte met de ingang (1.10 meter). In een later stadium is de rechterwand ontgonnen (zie plattegrond). De afmeting van de gemaakte stoelen is 75 cm diep en 50 cm breed. Bij het ontginnen werd gebruik gemaakt van een

stootbeitel met een breedte van 35 mm. Links onder in de wand, op het huidige vloerniveau, is nog een bovenhuij te zien hetgeen erop duidt dat men hier een nieuwe aanzet heeft gemaakt.

Achter in de groeve bevindt zich een lampnisje. Buiten enkele eierschalen en een zinken 10 cent-stuk uit 1942 vonden we de volgende opschriften:

A. Hustinx

E. Hustinx

A. Becker

Victor Coemans 2.9.44

Th. Schreurs 4.9.44

L. Schreurs Groot Welsden

L. Schreurs 1.9.44

P.A. Lemmens 1805 (1865?)

Benken 1865

J. Benken 1865

Th. Bemelman(s) 1857

G. Ubaghs

Debey

L.P. 1859

A.F. Colon 14 FA 4 9.17.44 (amerikaanse soldaat?)

1918 1859 1899

Adolph

Jean Frints 2.9.44

Verder stonden er nog twee kleine tekeningen.

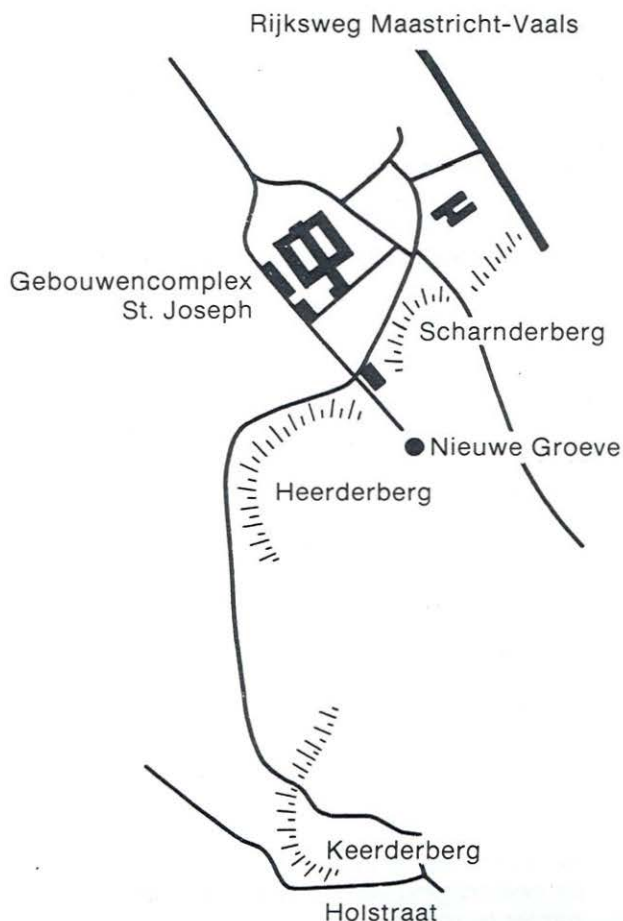
Uit een onderzoek, door de Rijks Geologische Dienst, is gebleken dat het Hoebensbergske 2 is ontgonnen in het kalksteen van Gronsveld, behorende tot de formatie van Maastricht.

Omdat deze groeve door zijn geringe omvang niet geschikt bleek voor vleermuisreservaat en het afsluiten met een hekwerk enorme hoge kosten met zich mee zou brengen, werd besloten de groeve na inventarisatie voor de derde keer dicht te storten...

De Nieuwe Groeve

F.S. van Westreenen

Verleden jaar werd door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven) opnieuw een groeve "geadopteerd". Na de Apostelgroeve, de Koeleboschgroeve en de Roothergroeve kon ook een huurovereenkomst worden gesloten voor de Nieuwe Groeve te Heer. Het gangenstelsel is gelegen in de oostelijke Maasdalhelling (Heerderberg) en in eigendom van de vereniging St. Joseph.

De Nieuwe Groeve is inderdaad vrij nieuw. Op 7 maart 1911 besloot de Gemeenteraad van Heer grond te verkopen aan de Vereniging St. Joseph i.o., waarna op 22 april 1911 formeel de overdracht plaatsvond. De vereniging, die bij Koninklijk Besluit van 15 juni 1911 statutair werd goedgekeurd, was aldus tegelijkertijd eigenaresse geworden van alle onderaardse kalksteengroeven in het gebied tussen de Rijksweg Maastricht-Vaals en de zuidelijker gelegen Holstraat (complex Scharnderberg-Heerderberg- en Keerderberggroeven). Het lijkt dan ook geen toeval dat deze vereniging, die van plan was een voogdijgesticht te bouwen, bij haar bouwactiviteiten gebruik ging maken van mergelstenen.

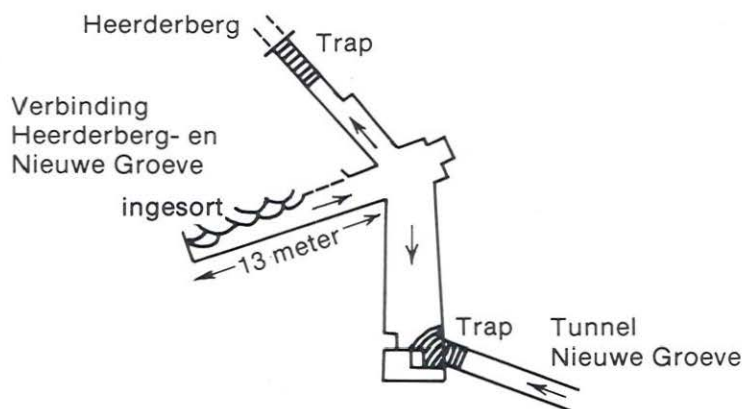
Voor de bouw van "Huize St. Joseph" haalde men de mergelstenen aanvankelijk uit de Keerderberggroeve, het enige gangenstelsel dat uit oogpunt van de veiligheid toen (opnieuw) in exploitatie kon worden genomen. De nieuwe gangen die zo ontstonden vormen thans het linker achtergedeelte van de Keerderberggroeve. Om de bouwtijd niet te vertragen c.q. de mergelproductie te vergroten werd in de zomer van 1911 ook een aanvang gemaakt met de aanleg van een groeve dichtbij het bouwterrein. Zo vormde zich tussen de oude Heerderbergen Scharnderberggroeve een nieuw gangenstelsel: de Nieuwe Groeve. In welk tempo de kalksteenexploitatie plaatsvond, oge blijken uit het feit dat het enorme gebouwencomplex van "Huize St. Joseph" reeds geheel klaar was in november 1913. Het lijkt me goed hieraan eens te denken bij de bestudering van andere (oudere) gangenstelsels.

In 1962 bezocht A. van Wijngaarden de Nieuwe Groeve en hij kwalificeerde het gangenstelsel als "een goede vleermuis-groeve". De huidige indruk is helaas eerder het tegenovergestelde. Ter verbetering verstrekke het Ministerie van Landbouw en Visserij een subsidie aan het Natuurhistorisch Genootschap, waardoor verleden jaar een betere afsluiting van de ingang kon worden gerealiseerd in de vorm van een stevig nieuw hekwerk. Uit oogpunt van de luchtcirculatie in de groeve blijft het echter nog wenselijk de thans hermetisch afgesloten verbinding met de Heerderberggroeve te vervangen door een wèl luchtdoorlatende vaste afsluiting. De eerder genoemde nooduitgang zou zo de vleermuizen weer uit de nood kunnen helpen.

Tot slot wil ik hier de aandacht vestigen op een aantal andere zaken:

- Ondanks het feit dat de Nieuwe Groeve zo nieuw is, verdient het aanbeveling om de werkmethoden vanaf de planfase tot de beëindiging van de exploitatie eens uit te zoeken en op papier te zetten.

- Hetzelfde geldt voor de later aangelegde nooduitgang richting Heerderberggroeve; hoe is deze tot stand gekomen?
- Zowel bij de ingang van de groeve, als bij de verbinding met de Heerderberggroeve zijn enkele oude gangen aangesneden. Bestudering van deze gangen is wenselijk, enerzijds om meer te weten te komen over de voormalige groeve die naast de ingang heeft gelegen en de deels ingestorte groeve die zich links van de ingang hoger in de helling bevindt, alsmede om een beter inzicht te krijgen in het achterste deel van de Heerderberggroeve.

(ontginningsrichting d.m.v. pijlen aangegeven)

- De functie van de Nieuwe Groeve als winterverblijfplaats voor vleermuizen verdient meer aandacht. Een overzicht van de diverse vleermuissoorten en de aantallen hiervan in de loop der tijd, zou het beheer van de groeve ten goede kunnen komen.

Voorlopig wil ik het hierbij laten, hoewel er over de Nieuwe Groeve beslist meer valt te melden. Wie schrijft het volgende verhaal?

Bronvermelding

Venne, J.M. van de, 1957. Geschiedenis van Heer. Heer-Maastricht.

Husson, A., 1941. Ongepubliceerd manuscript.

Felder, W.M., 1979. De stratigrafische plaats van de ondergrondse kalksteengroeven in het Boven-Krijt van Zuid-Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 68 (11).

Wijngaarden, A. van, 1962. Rapport over de ondergrondse mergelgroeven in Zuid-Limburg.

Redactieadres:
SOK Mededelingen
Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven
De Bosquetplein 7, 6211 KJ Maastricht
Telefoon 043 - 13671

Redactie:
Ton Breuls

Redaktiemedewerker:
Herman van de Berg

Vormgeving:
André Terlingen

Kopij zenden aan het redactie-adres.
De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud.
Overname mogelijk na schriftelijke toestemming van de redactie.

Prijs:
Abonnees vijf gulden, losse verkoop zes gulden.

Verantwoordelijke uitgever voor België:
T. Breuls, Bovenstraat 110, 3770 Kanne

